

УДК 331.57 - 053.81(477)

ПРИЧИНИ БЕЗРОБІТТЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ**Н. М. Яценко, Я. Ю. Яковенко**

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна. E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

Безробіття молоді є одним із найактуальніших питань соціально-економічної політики держави. Визначені основні причини безробіття молоді. Досліджено тенденції безробіття молоді в Україні та країнах ЄС, динаміка рівня безробіття молоді за віковими групами, національне законодавство з проблем молодіжної зайнятості, попит та пропозиція фахівців на ринку праці, розрив між вимогами роботодавців і рівнем підготовки випускників вищих навчальних закладів, недосконалість територіальної структури економіки України. Визначено шляхи подолання безробіття молоді.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, рівень безробіття, працевлаштування.

ПРИЧИНЫ БЕЗРАБОТИЦЫ МОЛОДЕЖИ В УКРАИНЕ**Н. М. Яценко, Я. Ю. Яковенко**

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского

ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина. E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

Безработица молодежи является одним из самых актуальных вопросов социально – экономической политики государства. Определены основные причины безработицы молодежи. Исследованы тенденции безработицы молодежи в Украине и странах ЕС, динамика уровня безработицы молодежи по возрастным группам, спрос и предложение специалистов на рынке труда, национальное законодательство по проблемам молодежной занятости, разрыв между требованиями работодателей и уровнем подготовки выпускников высших учебных заведений, несовершенство территориальной структуры экономики. Определены пути преодоления безработицы среди молодых людей.

Ключевые слова: безработица, рынок труда, уровень безработицы, трудоустройство.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Молодь є важливою складовою трудового потенціалу держави. Вона потребує державного соціального захисту, адже є джерелом поповнення економічно активного населення. Останнім часом спостерігається стала тенденція до збільшення кількості безробітної молоді. Так цей показник зріс від показника у 12,1 % у 2008 році до 18,6 % у 2011 році. Проблема безробіття молоді потребує невідкладного розв'язання, оскільки зростання безробіття призводить до зниження рівня життя, зростання тіньової зайнятості, погіршення криміногенної ситуації, поширення пасивної моделі поведінки (утриманство), сприяння зовнішнім трудовим міграціям, втрати мотивації до праці, зміни структури ціннісних орієнтацій і падіння престижності легальної зайнятості [1].

Зростання молодіжного безробіття зумовлює необхідність аналізу причин даного явища та шляхів боротьби з ним.

Проблемам молодіжного безробіття присвячені наукові праці Хмелярчук М. [2], Корчун М. [3], Колешні Л. [4], Онікієнка В. [5] та інших.

Метою роботи є аналіз основних причин безробіття молоді та визначення шляхів їх усунення.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Останніми роками постійно збільшується рівень безробіття серед молоді, що пов'язано з економічною кризою, високим податковим тиском на підприємців з боку держави, загальним станом ринку праці, де кількість робочих місць постійно зменшується, відсутністю держзамовлень, активним розвитком тіньової економіки. Молодіжне безробіття складніше та небезпечніше за доросле своїми наслідками. Молодь – дуже вразлива суспільна категорія. Не сформовані

психічно, морально та соціально, молоді люди гірше пристосовуються до змін економіки, за відсутності можливості гідно забезпечити життя, здатні вдаватися до злочинної діяльності або соціальних вибухів, наприклад, революцій чи повстань. Безробіття призводить до економічної та соціальної ізоляції, що поглиблює зневіру у суспільстві та справедливості. Така втрата віри у життя згубна для нашої держави. Тому визначення причин зростання безробіття серед молоді та пошук шляхів подолання цих негативних процесів є метою цієї статті.

Відомо, що безробіття – це соціально-економічне явище, яке є наслідком перевищенням пропозиції робочої сили відносно попиту на неї на ринку праці. Іншими словами, безробіття – це стан незайнятості частини економічно активного населення.

Відповідно до закону України «Про зайнятість» безробітними вважаються громадяни, які по-перше, з незалежних від них причин не мають відповідної роботи, по-друге, зареєстровані у державній службі зайнятості, по-третє, дійсно шукають роботу і бажують приступити до праці. Згідно з українським законодавством, молоддю визнаються громадяни України віком від 14 до 35 років. У країнах ЄС нижню межу молодості встановлено на рівні 15 років, а верхню – 24 років [6].

Розглянемо причини безробіття більш детально. На нашу думку, можливо виділити екзогенні (тобто, пов'язані із зовнішніми впливами) та ендогенні (пов'язані із внутрішніми процесами) причини молодіжного безробіття.

Серед екзогенних причин безробіття молоді виділяють перш за все, вплив світової фінансово-економічної кризи, трудової міграції тощо.

Світова фінансово – економічна криза призвела до зменшення обсягів виробництва та збільшення кількості підприємств банкрутів, масового безробіття. Вона справила негативний вплив на ринок праці України, наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді. Негативний вплив глобальної фінансової кризи не минув і розвинених країн світу. Загалом, середній рівень безробіття молоді у Євросоюзі складає 21,03 %. Рівень безробіття аналогічної вікової групи в Україні складає 18,6 % [7].

На рис. 1 показана діаграма молодіжного безробіття в Україні та окремих країнах ЄС.

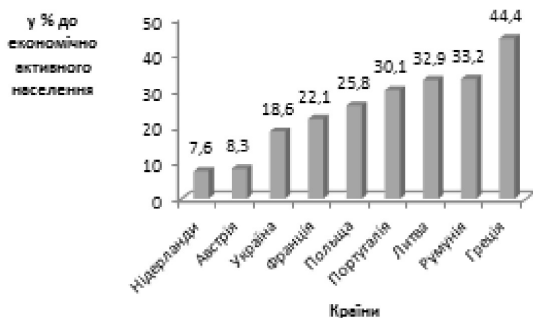

Рисунок 1 – Рівень безробіття молоді у віці 15–24 років в Україні та окремих країнах ЄС у 2011 році

Як видно з рис. 1, показники рівня безробіття молоді відносно невисокі у таких країнах як Нідерланди (7,6 %) та Австрія (8,3 %) та мінімальні серед країн Європи. Прослідковується тенденція до зростання рівня безробіття у таких країнах як: Франція (22,1 %), Польща (25,8 %), Португалія (30,1 %), Литва (32,9 %), Румунія (33,2 %). Максимальний показник безробіття молоді у Греції, він склав 44,4 %. У цілому рівень безробіття молоді в Україні у віці 15–24 років нижче ніж у наведених країнах ЄС. Таким чином, глобальна економічна криза призвела до зростання кількості безробітної молоді не лише в Україні, але і в країнах ЄС.

Значне місце серед екзогенних причин безробіття молоді займає трудова міграція. Вплив трудової міграції двоякий: з одного боку, існує велика еміграція молоді за кордон, що зменшує попит на працю в країні. Молоді фахівці, що бажають отримувати гідну оплату праці, але не можуть реалізувати свій потенціал в Україні, емігрують закордон. За даними МОП, за наступні 5–10 років країни СНД можуть втратити 30–40% талановитих студентів, лише 2010 року з країн СНД за кордон за програмами грантів та стипендій виїхало на третину більше студентів та аспірантів, ніж у попередні роки (бюджет США на 2011 р. передбачає виділення 11 мільярдів доларів для студентів, зацікавлених продовжувати працювати в країні) [8]. З іншого боку, приплив іммігрантів із-за кордону спричиняє зростання безробіття молоді.

Серед ендогенних причин молодіжного безробіття виділяють недосконалість національного законодавства з проблем молодіжної зайнятості; диспро-

порцію між попитом та пропозицією фахівців на ринку праці; розрив між вимогами роботодавців і рівнем підготовки молодих випускників вищих навчальних закладів; недосконалість територіальної структури розвитку економіки України.

Недосконалість національного законодавства з проблем молодіжної зайнятості полягає у тому, що в чинному з 1 січня 2013 р. Законі України «Про зайнятість населення» встановлюється, що нижня межа працездатного віку – 16 років (п. 13 ст. 1), але щодо молодого працівника (громадянина України віком до 35 років), не фіксується нижня межа вступу особи до ринку праці, а також не містяться згадки щодо її працездатності. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [9, 10], молодь, молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 35 років.

Таким чином, молодим працівником слід вважати особу з 14 до 35 років, а це не узгоджується із п. 13 та п. 16 ст. 1 ЗУ «Про зайнятість населення» [1]. Тобто на державному рівні необхідно узгодити вікові межі термінів «безробітний» та «особи працездатного віку».

Згідно вітчизняного законодавства, перше робоче місце визначається як місце роботи молодих громадян після закінчення навчального закладу будь-якого рівня або припинення навчання в ньому, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової або альтернативної служби. Проте, визначення цього поняття в Законі України «Про зайнятість населення» відсутнє. Тому для підвищення ефективності закону варто ввести в його текст визначення поняття «першого робочого місця». Недосконалість законодавства з проблем молодіжної зайнятості загострює цю проблему.

Станом на кінець листопаду 2012 року кількість безробітних в Україні склала 441,3 тис. осіб, що на 6,4 % або 28,2 тис. осіб більше ніж у листопаді 2011 року, яка становила 413,1 тис. осіб [7].

Варто зазначити, що серед усіх вікових груп найвищі показники безробіття у 2011 році серед молоді 15–24 років, що подано на рис. 2.

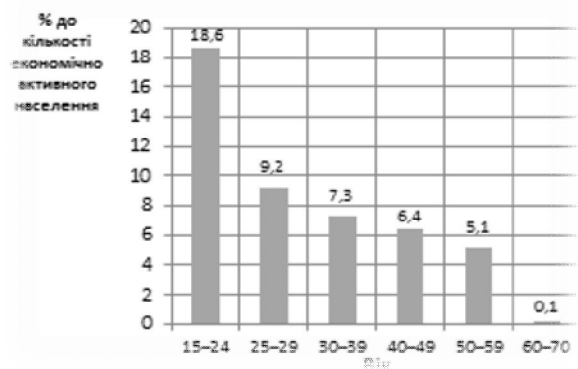

Рисунок 2 – Рівень безробіття у різних вікових групах у 2011 р.

У 2010 р. рівень безробіття серед осіб у віці 15–24 років зріс з 17,4 до 18,6 % у 2011 р., а у докризовому 2007 році він складав 12,5 %.

Безробіття молоді у 2,3 рази вище ніж серед дорослого населення, що свідчить про низку конкурентоспроможність молоді на ринку праці [8].

Аналіз динаміки рівня безробіття молоді в Україні за період 2009–2011 рр. (рис. 3) у вікових групах 25–29 років і 30–39 років показав, що існує тенденція до зменшення рівня безробіття у цих вікових групах [7].

У віковій групі молоді 15–24 років мала місце тенденція до зростання рівня безробіття. При цьому рівень безробіття у віковій групі 15–24 роки є найвищим і майже в два рази перевищував у 2011 році рівень безробіття у наступній віковій групі 25–29 років (рис. 3).

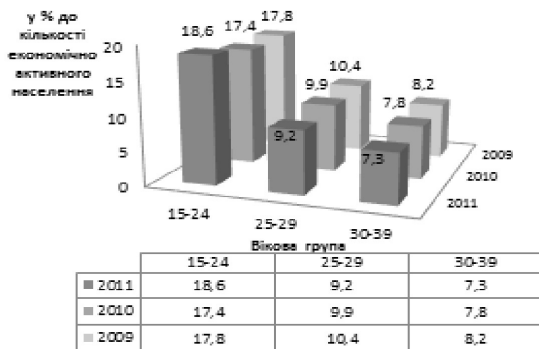

Рисунок 3 Динаміка рівня безробіття молоді в Україні за 2009–2011 роки

Така тенденція пояснюється відсутністю досвіду роботи у молодих людей в цьому віці, а також тим, що існуюче трудове законодавство не передбачає покращені умови праці для неповнолітніх працівників.

Значний вплив на безробіття молоді справляє диспропорція між попитом та пропозицією робочої сили.

Попит та пропозиція робочої сили на ринку праці за 2009-2011 рр. представлені в табл. 1.

Таблиця 1 – Попит та пропозиція фахівців на ринку праці України [7]

Рік	Випущено фахівців вищих навчальних закладів, тис. осіб		Потреба підприємств у фахівцях, тис. осіб
	I–II рівнів акредитації	III–IV рівнів акредитації	
1	2	3	4
2009	114,0	527,3	9,1
2010	111,0	543,7	7,4
2011	96,7	529,8	7,0

Аналіз табл. 1 свідчить, що в цілому динаміка попиту на фахівців має тенденцію до зниження. Негативною тенденцією є зниження потреби у фахівцях, що стало наслідком світової фінансової кризи. Пропозиція фахівців, випущених навчальними закладами у 2011 р. I–II рівнів акредитації у середньому майже у 14 разів перевищує реальний попит на них з боку роботодавців, а порівняно зі спеціалістами III та IV рівнів акредитації дисбаланс ще вищий. Це призводить до використання випускників не за профілем їхньої підготовки. Очевидним є те, що робота у напрямі профорієнтації молоді майже не ведеться, і сьогодні постає питання про нестачу певних фахівців, наприклад медпрацівників середньої ланки, зварювальників, інженерів тощо. При цьому існує надмірна кількість дипломованих юристів та економістів, якість знань яких ставлять під сумнів роботодавці.

Складовою ендогенних причин безробіття молоді є розрив між вимогами роботодавців до молодих випускників вищих навчальних закладів і рівнем їх підготовки.

Низький рівень освіти молодих спеціалістів є фактором ризику для працедавців, оскільки процес навчання чи підвищення кваліфікації потребує часу. Одночасно з цим, перед молодими співробітниками іноді ставлять завищені вимоги: додаткові навантаження, збільшення робочого часу за рахунок вихідних та наявність практичного досвіду.

Шляхи подолання – це створення попиту на працю людей віком від 15 до 24 років, з одночасним формуванням гідної пропозиції. Для цього мають закладатися реалістичні планові показники, а на їх досягнення виділятися адекватне фінансування. Основний захід, на якому сходяться всі експерти, — це необхідність активного соціального діалогу. Це означає, що роботодавці зобов'язуються створити робочі місця для молоді й організувати навчання на виробництві, профспілки йдуть на поступки щодо оплати праці й відстоюють інтереси нових працівників, а держава забезпечує професійну підготовку фахівців потрібних професій

Важливою причиною безробіття молоді є недосконалість територіальної структури розвитку економіки України. Слід відмітити, що низький рівень безробіття спостерігається на промислових територіях порівняно з тими, де промисловість дуже повільно розвивається або взагалі відсутня, а переважна частина населення – зайняті у сільському господарстві та самозайняті. Саме тому варто спрямовувати бюджетні кошти на підготовку молодих кадрів для потреб села, гарантувати їм працевлаштування. Значної актуальності набуває підтримка держави у сфері самозайнятості населення. У той час, коли у сфері обслуговування з кожним роком зайнято все більше працівників, на селі, ця сфера представлена поодинокими приватними підприємствами.

Основними шляхами подолання безробіття молоді в Україні є наступні: реалізація державної та регіональної програм зайнятості; встановлення рівноваги між гнучкістю ринку праці і захищеності працівників; створення економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених працівників шляхом заохочення у вигляді дотацій, податкових пільг, особливо тим підприємствам, що забезпечують перше робоче місце та запровадження практики бронювання робочих місць для майбутніх випускників; сприяння створенню умов молодіжного підприємництва; збільшення обсягів перепідготовки фахівців.

ВИСНОВКИ. Проблема молодіжного безробіття є однією з ключових на сучасному етапі формування ринку праці.

Як показує проведений аналіз ринку праці відбувається постійне зростання безробіття серед молоді. Стабільне зростання безробіття серед молоді характерне не тільки для України але і для економічно розвинених країн світу. Світова фінансово-економічна криза справила негативний вплив на ринок праці молоді України, та країн ЄС наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді.

У ході проведеного дослідження було виокремлено екзогенні та ендогенні причини молодіжного безробіття:

- світова фінансово-економічна криза, яка справила негативний вплив на ринок праці України, наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді,

- недосконалість та невідповідність норм закону з проблем молодіжної зайнятості сучасним економічним, політичним і соціальним реаліям сприяє безробіттю молоді. Тому необхідно внесення змін і доповнень до чинного законодавства з проблем молодіжної зайнятості,

- трудова міграція,
- диспропорція між попитом та пропозицією фахівців на ринку праці,

- розрив між вимогами роботодавців і рівнем підготовки молодих випускників вищих навчальних закладів,

- недосконалість територіальної структури розвитку економіки України.

Напрямами вирішення перелічених вище проблем мають стати:

- реалізація державної та регіональної програм зайнятості;

- встановлення рівноваги між гнучкістю ринку праці і захищеності працівників;

- створення економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених працівників шляхом заохочення у вигляді дотацій, податкових пільг, особливо тим підприємствам, що забезпечують перше робоче місце та за-

проводити практику бронювання робочих місць для майбутніх випускників;

- сприяння створенню умов молодіжного підприємництва;

- збільшення обсягів перепідготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародна організація праці. Молодіжне безробіття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ilo.org/global/topics/youth-employment/lang-en/index.htm>. – Назва заголовку з екрана.

2. Яценко Н.М., Попадюк О.О., Яковенко Я.Ю. Пути снижения молодежной безработицы в Украине // Материалы II Международной научно-практической конференции «Региональный рынок труда: проблемы регулирования», 28 ноября 2011 года; под ред. Деевой Н.Н. – Биробиджан: Бробиджанский филиал Амурского государственного университета, 2011. – 367 с.

3. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua. – Назва заголовку з екрана.

4. Державна служба зайнятості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua>. – Назва заголовку з екрана.

5. Коломієць О. Щодо перспектив запровадження в Україні гарантованого забезпечення молоді першим робочим місцем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>. – Назва заголовку з екрана.

6. Яценко Н.М., Попадюк О.О., Яковенко Я.Ю. Молодіжне безробіття в контексті національної економіки// Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 березня 2012 року. – Житомир: ПП «ДжівіЕс», 2012. – 461 с.

7. Соціологи склали рейтинг «антирадості» українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ridna.ua/p/sotsiologhy-sklaly-rejtynh-antyradosti-ukrajintsiv/>

8. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cvu.dn.ua/project/problemi-molodizhnogo-bezrobittya-ta-shlyahi-yogo-podolannya>. – Назва заголовку з екрана.

9. 20 відсотків молоді в Україні зараз безробітні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1750>. – Назва заголовку з екрана.

10. Проблеми соціалізації молоді в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/571>. – Назва заголовку з екрана.

YOUTH UNEMPLOYMENT PROBLEMS IN UKRAINE

N. Yacenko, Y. Yakovenko

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine. E-mail: yaroslavayakovenko@gmail.com

The problem of youth unemployment is one of the most important for society. The article analyzes the main problems of youth employment with attention focused on the negative trends of the employment growth. The main underlying conditions causing the youth employment are studied and classified and its effects are studied as well. The ways to fight against the youth unemployment with a view to improving the social living standards are determined. The practical use of the unemployment issue solution approach chosen is an affecting factor of the social, economic, and political development of Ukraine.

Key words: youth unemployment, labor market, job placement.

REFERENCES

1. The International Labour Organization. Youth Employment. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ilo.org.ua/Pages/default.aspx>
2. Yatsenko N., Popaduk O., Yakovenko Y. Ways of reduction youth unemployment in Ukraine// *Regional labor market: problems regulation: Materials of the II International scientific conference* (November 28th, 2011) / Under the editorship of N.N. Deeva. – Birobidzhan: The Birobidzhan branch of Amur State University, 2011. – 367 p. [in Russian]
3. State Statistics Committee of Ukraine. [Electronic resource]. – Mode of access: www.ukrstat.gov.ua/ [in Ukrainian]
4. State Employment Service. [Electronic resource]. – Mode of access: [http://www.dcz.gov.ua.](http://www.dcz.gov.ua/) [in Ukrainian]
5. Kolomiets O. Concerning the prospects of introduction in Ukraine guaranteeing first job for youth [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm> [in Ukrainian]
6. Yatsenko N., Popaduk O., Yakovenko Y. Youth unemployment in the context of the national economy // *Actual problems of youth in the current socio-economic conditions: Proc. of the Int. Sci. Conf.* (March 21–22nd 2012). – Zhytomyr: "DzhiViEs" 2012. – 461 p. [in Ukrainian]
7. Sociologists were rated Ukrainian sadness [Electronic resource]. – Mode of access: <http://ridna.ua/p/sotsiologhy-sklaly-rejtynh-antyradosti-ukrajintsiv/> [in Ukrainian]
8. The problems of youth unemployment and ways to overcome it. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cvu.dn.ua/project/problemi-molodizhnogo-bezrobittya-ta-shlyahi-yogo-podolannya.> / [in Ukrainian]
9. 20 percent of youth in Ukraine are unemployed [Electronic resource]. – Mode of access: <http://eurosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1750> / [in Ukrainian]
10. Problems of socialization of young people in Ukraine. Analytical note. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.niss.gov.ua/articles/571> / [in Ukrainian]

Стаття надійшла 17.12.2012.